

כו (א) ואכן משיבת ח"א ואכן פנידא, כוונתו לפרש משכית לשון השתחוויה אף שהשי"ן היא
 שחאלית, שרשו סך צשי"ן ימנית, אשר חמלית פנינו השפלת הדבר, כמו ושמח
 האלך שכה, שהוא היסד מן ותעל חמחו, התגברות החמה נקראת עליה, והשפלתה סך, וכן
 וישבו האים שהוא היסד מן התגברות ועליית האים, ואמר מהשפלת הפה והמוקש מתחת לארץ,
 כשן יקושים (ימיה ה' כ"ד), כי מדרך המוקשים לשומם צמורר המקומות כמה שכתב היעלה פה
 מן האדמה, והנה השתחוויה היא השפלת הקומה, וזהו הכין לזנקלם מלת משכית ותרגמו פנידא:
(ג) אם בחקותי. צמכרשצ"י (דק ק"ג) איתא, צמקוית דא תורה שצנעל פה, משפטי חממורו
 דא תורה שצנעל, ובספרי פרשת ראה (פיסקא כ"ט), אלה המקים אלו המדרשות, וכל צמקוית
 (ל"ו) ובמדע חממוח (ר"ס שופטים), מניד דציו ליעקב מקיו אלו מדרשות, ומדרשות היינו
 התורה שצנעל פה שהם מדרשי מקראות, וכמה שכתב רש"י (צרכות י"א), מדרש הוא כגון מכילתא
 ספרא וספרי, ובספרא צמקוית (ס"ט ז' פ"ח) אלה המקים וגר' אשר לוי ה' את משה צהר
 סיני, המקים אלו מדרשות, מלמד שניתנה התורה הלוכה ודקדוקה ופירושה על ידי משה
 מסיני, להצין דעת רבותיו לפרש לשון מקים על התורה שצנעל פה, נראה לי כי תורה משה
 הכתובה היא בגלית ובסתרת, בגלית היא כפי כוונתה השפוטת כמו שהיא מתורגמת מן המתרגמים
 ומצומרת ומפירושי הפסוקים, אומם נסתרת היא מלהבין אותה מוצ' מכוונתה הראשונה השפוטת
 גם כוונתה הפנימית, שהיא צאמת הכונה האמתית לפי המכוון מנותן התורה יח', לדעת הסכמה
 הפליונה יח', ולהדריענו ענינים יקרים ומדעות נכזרות עליונות מאד הנמלכות צבונות התורה,
 והיא התורה שצנעל פה שהוא פירוש וציאור התורה ומלותיה על אמתות עומק פניניהם; ולסיות
 שחללית התורה שצנעל פה היא הצקשה והמפוט הדרישה והסקירה להבין עומק משפט מלות התורה
 על צוריהם, שפיר נוכל לקרות התורה שצנעל פה ככללה צמם חקים כי שרם חיק ימאם גם כן
 על חובות הדבר עומקו והסתירו (דאם אינגערע, דאם טיעפער, דאם היימליכע), כמו כלו כליתי
 צמיקי כלומר מוך הגוף, וכן כעם צמיק כסילים ימות רנה לומר צחוכם צקדכס, וכן אל חיק
 הכרב (מ"א כ"ב), דחממו לגו רחיקא (פעריעפונג דעם וואגענעם), צמיק יוטל הגורל, שורד
 צמיק, שהוא כנו להסתתר והאנע (היימליך), וכן יורה שורם חקק על הדרישה והסקירה
 (פרפלארונג), כמו גדולים חקקי לב (שופטים ה'), שכלב שורם ומוקק להביע אל חללית המתק
 (יערם ר"ס צ"ט), דומה לשורם צהר שידה על חלל הספוי צקדקע על ידי שפירת ומקיקת סעבר
 מתורה (גדוצע), כמו תוריה לצאר שמת, ויורה גם על הסקירות והציאור הנעשה על ידי שפירת
 ומקיקת דבר מדבר, והולאתו אל ההצוננה (ערקלארען), כמו צאר את התורה, והמכוון אס כן
 צמלת צמקוית הסקירה והדרישה לעמוד על עומק כוונת מלותי; וכבר יאמרו מן המפרשים ששם
 תורה הוא לשון סקירה ועיון, מן הסתרים את הארץ, לתור את הארץ, והוא חלק העיון שנה
 האלך אל הסקירה והעיון, וד"ר הבינו גם רבותיו לאומתה סך, אס צמקוית חלכו, על חלמוד
 תורה, כי אמרו צמקרי אס צמקוית חלכו מלמד שהמקום מחלוח שהיו ישראל עומלים בתורה

כלה לוותר לעמוד על עומק כוונת מלות התורה והמחמה הכמוסה בהם, שהוא טורח גדול ודבר קשה ההשגה, ובתלמוד תורה דר"י נקרא האדם חמיר הולך, לכן אמר חלבו, כי לא צמירה חושב התכלית המצוקשת, כי גם אחר שהשגנו ממנו מעט ישאר לנו יותר ויותר, ולא תפסוק חנוכה ההסתמלות וההליכה ההשגה בה, והיא התורה שבעל פה זבלה; והסתכל על לשון שאלתו רבותינו שהתקום מתארה וכו' כי לא ראו לפרש מלת אם לענין התנאי, כמו אם יעצרו בני ראובן ונתחם, דאם כן יחיד לנו ללכת בחקים ולשמוע המצות כדי לקבל השכר, שאמר אחריו ונתחם בשמיכם בעתה, ובאמת זה חינו, שהעבודה האלקית הנדרשת ממנו ית' מעמו ישראל, היא העבודה שלא על מנת לקבל פרס, אלא נדרשת לעצמה ולשלמות האדם באלמנטים, ולזה ציירו מלת אם מענין התקום והצקשה (וחלום פארטיקל), כמו אם תקטול אלוה רשע (תהלים קל"ט), שפי' הלוה, וכן ישראל אם תשמע לי (תהלים פ"א), וכן אם ישך נא מלית דרכי, וכן כאן. אם צמקות חלבו, פי' הלוה שחלבו צמקותי, שהוא ית' משתוקק בציכול ומהתארה להשלים מעשי ידי, הנה למוד התורה וקיום מלתו נדרשים לעצמם מלד השלמות הנמלה בהם, והשכר וההכרה בה מאליו, ובע"פ דף ה' א' אם צמקותי חלבו חין אם אלא לשון מחנונים, מבוחר בדברי, ואזלה כדאמר ר"א (מדרש"י זלק ר"ג ז') עמי זכר נא מה יעץ זלק מלך מואב וגו', עמי, כמה קציה אצא רחוק על בני, אף על גז דחצו גביה כל מלי צרמינו לגבייהו כאצא לגבי צריה חטי צריה לגבי אצו אלקי ליה, כי דאלקי ליה לא חצ מארציה, חזק ציה צמלין ולא קציל, אמר אצו, לא צעיקא למעצד לגבי כמה דעצדנא עד יומא, אלו אלקי' יהא חטיש צרישיה הא כאצא דליה גציל, אצא חזק ציה הא דיוקניה משחתי, מה אעציד, אלא חזיל ואסתחן לגביה ואימא ליה מלין רכיין גצין דלא יעצנא. כן צכל זינן חזיל קצ"ה צישראל, שארי עמיון לאלקאם ולא קצילו, אמר קציה מוניא צצרי דצין מלקיוחא דלקינא לון חינון חטשו צראשייון, ווי דאס מנו כאציה דלחון חטישנא אלא דחצי צכל לרחם לו לר, חזינא צו אשתמי דיוקנא דלחון דחצי חטך ומשור חחרם לא נכרו בחורות, ווי כד אסתכלית צו ולא אשתמודעו, השתא אלא מתחן לגבייהו גו מחנונים עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך, צרי יסידאס דלי חציבי דנפשא חמי מה עבדית לך, שליטית לך על כל בני היכלי שליטית לך על כל מלכין דעלמא, וחי עבדית לך עוצדין אחרנין, ענה צי אנת הוי סהיד צי, עמי זכר מה יעץ זלק ומה ענה אחו צלעם, זכר נא הוי דכיר צמנו מנד ומה יעץ, ע"צ דציו המחוקים, והוא המכוון כאן אם צמקותי חלבו הלוה שצמקותי חלבו: (ד) גישמיכם, ציחור שם גשם עי' רש"ס ח"א ל"ג, ולי נראה צהנח שם גשם, לפי מה שהודיענו מחקרי הטבע צענין ההוות הגשם, כי חיי המים הדקות והקלות העולים חמיר למעלה על ידי חום השמש, צוואם אל האויר העליון משחנה לורחם מורח מים, כי מתקשים שם מאל, והאם היסודי הוא מתוך האידים הקשים האלה וצלו מים (פיין מה שכתבתי ע"פ ווער לא נחך אצלה, ודבר זה כבר נדע לרבותינו, כדאיתא במדרש"י (בראשית ל"ב ז'), דרחא לפון נשיב צאינון מ"א ואחקרישו ולא נפקי לצד עד דאחעציד קח ואלמלא סטרי דדרוס דלקים חוקסי' דהאי קח לא נפקי מניה מ"א לעליון), ועל שם סמיכות ודקות חלקי האידים האלה יחד להיות חזקים זה צוה ציותר עד שיתקפו צאויר העליון, נקרא צשם גשם, מלשון הכתוב (דניאל ג') צגושמייון, וכן לפון המחצרים גוף גשמי. ואמר גשמיכם צלשון רבים לפי שהמחר מימים רבים, יורה ויולקוש, לדשאים שאינם מוציעים זרע וגדלים על כל מים די להם בגשמים דקים כשעירים, והפוצים המוציעים זרע לריכים רצינים: בעתם, ובציחא הגשמיים צעם, הארץ תשמרת מירחיה ולא תרצק הסבואה, והאיר זך; ובזה חסיס הצריחות צגופות האנשים: וגתנא הארץ, כי אף על פי שציחא גשמיים צעם, לפעמיים הארץ לא תוכל לתת יצולה ולא העץ פרי ומני כמימות הארץ עד שתלטרך להטון צוצל, לכן הצטיח ומנה וגו': יבולא. שם צלה לרש"ס יורה על הספד הגמור, ונכנה ממנו שם מצול והוא מומר מים רבים המצלה ומרביצ את הכל (פלוט), כמו מי מצול, יצלי מים, ועל יוצל יסלח שרשי, וכן שם צלה, לא תאכלו כל צלה (אדם), והוא גם כן מלשון צלוי ורצון, וכן שם תצל המורה על העולם השפל כמו יושני תצל, והוא העולם הגרמני (קארטערוועלט), ונקרא תצל על שם שהוא עלול אל הצלוי והספד צענע, משא"כ העולם הרוחני שקיים צאיש ואינו מתקלקל ונפסד רק צלון הצורא ציחור, וכן שם יצול הוא לכלל הפרי הצורע, על שם הצלוי והרצון, שאין ארע קולט ומלמית עד שיצלה תחלה כנודע, ונקרא חרם חשון צול על שם שצו יתצלו וירקבו למחי הצור, וכן שם יצלה (ויקרא כ"ב) והוא מין צלוי ורצון צעור השכר (פילינים): (ה) וישבתם לבשח בארצכם, חינו יעור השלוס שלא ילמנו צהם חויציהם, רק הצמחה, שמופני רוצ השוצע שחסיס צאלה לא ילמרכו ללכת נע ונד צאצך אחרת לצקש מאלל כמו שכתוב נרד הוא ללחם חיה: (ח) ושאה רבבה, ווי כך הוא השטנן

המשכן והלא לא היה לריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו, אלא חיה דומה מועמים העושים את התורה למרדנים העושים את התורה (רש"י), וכן מן הטבע החיל יקנה מחוק מלך הרצו בהתאחד החוק ככם, מה שלא ימלא בחלקי החיל הנפרדים (מ"צ), ויש אומרים דמלת חמשה מושך עליו ואחר עמו, כאלו אמר, וחמשה מאה מכם רצנו ירדפו, וזה המשכן מכון: (ט) והקיימותי, עד הכה אם הטיבותי עמכם לא היה רק משמרי את הצרית אשר הקיימותי עם אבותיכם אצרכם ילחם ויעקב אבל עתה כאשר משמרו תורותי ומלותי לא אלטרך להזכיר לכם צרית ראשונים, כי הצרכות יחולו עליכם צרכותם, וזהו, אחכם, כלומר צרכותם, וזוהי שכתב וזכרתי להם צרית שלום צרית עולם יהיה אחכם: (יא) משכני בתוכם, תשרה שכינתי בתוכם בכל מקום שחיו, כמו שיער קדם העגל, באונו כל המקום אשר אזכיר את שמי אצל אליך, כן תהיו המפרשים: ולא תגעל נפשי אחכם, אין רוחי קלה ככם, כל געלה לשון פליטת דבר הנלמד דבר (רש"י). וכזה עליו הרמז' לא ידעתי מה הטעם דהו שיאמר הקדוש צריך הוא כי בשמרו כל המלות ועשותיו רצונו שלא ימלא אחרי געול נפשו, וכן בעצמיו על צריתו ועשותיו נאמרו גדולות אשר לא מתחסים ולא געלות, ואמר הנציח בשעת הקבלה, המאם מאסת את יהודה אם צלית געלה נפשי; אבל הענין דהו שיתן משכנו צרכנו, והנפש אשר מונה יצא המסכן לא תגעל אחינו, ככלי שמעילין אותה צרכותין אצל כל עת יהיו נגדינו לננים ומדשים, כי הגעילה פליטת כדברי רש"י מלשון שורו עזר ולא יגעיל תפלט פרחו ולא תשכל, ואמר נפשי, דרך נשבע ה"א נפשו, והנציח אשר צמיתה אם צלית עלמו געלה נפשו שהיא עיר ואם צישראל והשלכת אותה מלפניך להיות כל צני' לנפשים נגדים נואים ונגעלים, עד כאן לשון הרמז'. אמנם לפי לא היה לריך להסב מלת נפשו על ה' צ"ה, כי גם נפש האדם רק לתכלית זה שוכנת צרכנו, להיות עומד חמיר על משמרת עבודתו, לכבוד את יצר לבו הרע ונעוריו, כל יגעל מוטף החלות, ולא יורם מתלחת חמדת הטבעיות, כי לא יתכן להיות משכן ה' בתוך האדם אם מולדת החיות לא רוחו ולא טהר לבנו מתלחת החמדה המנונה, ויהיה אם כן המכון במקרה, ונחתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אחכם, אם תגיעו למדרגה זו שאין הנפש השוכנת צרככם תלך להגעיל אחכם עוד ולהפליט מכם טנוף החלות הטבעיות אצל תהיו כצר טהורי לב, אז תהיה משכני בתוכם; ואחר וי"ו צמלת ולא כטעם מלת אם (וועק), כמו ואמרתם צמה אהבתנו (מלאכי א'), דתרגומו ואם תימננו; ויחד מתחבר לי לפרש מלת תגעל כפשוטו ענין מאוס כמו געול נפשו (יחזקאל ט"ו), ומלת נפשי ענינו הנפש המתחלה, כי הדם הוא הנפש, והנפש טהרה ומתלבש בדם האדם המעוררו לפעולת מעשה, כענין כי תהיו נפשו, נפש כי תשאל, ונכרתו הנפשות, אשר בכל אלה סתם נפש הוא על הכה החיות שאלה, וטעם, ולא תגעל נפשי אחכם, החלות הטבעיות לא יסקלו אחכם להיות מזהם מתלחות (וועק דהו צעגיער איך ניכס צעללעקעקען ויירד), וחזרו להיות טהורי לב ראויים להשראת השכינה בתוכם, והי"ו צמלת נפשי אינו יי"ד הכתיב רק יי"ד היסם (דיא ליסערענע צעגערדע): (יב) ותהלהבתי, ענין מתהלך הוא ההולך אלה ואם לא אל מקום אחד בלבד, ואמר אהלך בתוכם, כי לא אל מקום אחד בלבד ירד שפע הכבוד כמו שהיה בתשכן ובמקדש, כאמרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כלומר דהו האומן ובאותו המקום בלבד אשכון בתוכם, כאמור אשר אועד לך שמה, ונודעתי שמה לבני ישראל, אבל אהלך בתוכם, ויחלה כדורי בכל מקום שחיו שם, שכל מקום שחיו שם לדיקים הוא קדוש משכני עליון, ובו תושלם כוונת המאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי ואל זה אציע אל עני וכה רוח וסדר על דברי (רש"י): (יז) ונחתי שני, עוצת ההשגחה בתצור קדושים כ' ה': (יח) שבע בהשאתיכם, שבע וטענה יצאו לכן משכן שאינו משכנו ויהו מקדש על דרך נחמה להצרות ולהגדיל, ויצא כן דהו המשכן לפי שכל ימי העולם שבעות (רש"י צ"ח), והלא צ"ע אשר נאמר בלשון רבים צבדו היותו משכן שלם, והוסף עליו המפרש ואמר דע כי שבעה מקדש שלם, כי צו נכללו עניני כל משכן, שהמשכן זוגים ונפרדים, והזוגים יש מהם ראשונים ושניים, והנפרדים כמו כן, והשניים ראשון הזוגים, והאמצעי זוג שני, והשלשה ראשון הנפרדים, והמשנה נפרד שני, וכשתחבר זוג ראשון לנפרד שני, או נפרד ראשון לזוג שני, יהיה מהם שבע, והם דברים דמוקים, ולדעתי שם שבע אשר הונח על כמות המספר המתחלע צין השני וצין השמיני (ויצען), וכן שם שבע אשר הונח על המשכת זמן שבעת הימים (וואכע), עיקר יסודם הוא שצ, שענינו מזהב הדבר ושורו למעמד הראשון (ריקקעבר), שוב אל ארץ אבותיך, וענין צ"ה (געפאלגענשאפט), ושצית שציה, והוא כי מלא צדו אלהים את האדם על הארץ והשם ללורך משכן ימות העולם מקדש שבע, להיותו גבול להמשכת הזוגי, כאלו אין כה צהזמן ללכת ולהתוסף בהמשכתה בלי חוק וגבול, אבל היא כלכורה ושבויה (אצגעשפעררט, געפאלגען), צדי מקדש שבעה

שבעה, והוא המפסיק בזה המעשה לאחר עד פה תבא, ומעשה תחזור ותשוב לבצור כמות היקף זמן זה מחדש, ודומה הזמן הזה לאיש שצוי בצית האסורים שנמנע ממנו חפשייתו ללכת בשווקים וברחובות כספלו ורלטו לבלי חוק, אבל ילך הלך ושוב תמיד בתוך הגבול אשר ישימו עליו כותלי חדר בית המאסרו, ככה המעשה הזאת יושבת צבית מאחזר מקסר המעשה, לבלי תחמיד צבליכיתם בלי חוק וגבול, אבל הלך ושוב תמיד צבוק צבוקה צבוקה ולא תמסוך רק עד מקסר שבעה וכן תחזור חלילה לעולם. וכן שם שבעה לקיים דבר מה (שווארען) עיקר שרשו שחי אחריות שז (כמו שכתבתי בויקרא צבאיות נכוחות, ע"ט). וכיון שעיקר שרש שבע הוא שז שעיניו ההחזרה וההשבה, לכן יסול על הגחמא ועל כל דבר שזא פעמים רבות (וויידערשאלענטיג), וצאחק שבע יסול, והכיית שבע, ענינו יסול ויחזור ויסול תמיד, והכיית, ואשזז להבות תמיד; וכן שם שבעה שסונת על היקף זמן שבעה הימים (וואכע), הוא גם כן מענין ההחזרה וההשבה ע"ש שהמעשה כמות זמן זה יחזור ויתמיד בהקפתו בצבוקו (איין זיך איינמער וויידערשאלענטיגער זייטרויס), ודומה זה לשם שבה שסונת על המשך זמן שנים עשר חדש (יאחר), שהוא גם כן מענין ההחזרה וההשבה וההכפלה (מן ועל הסמות המלוס, ולא שבה לו ש"צ ז'), ע"ש שממנו והללא יחזור ויסורו ארבע עשרות השנה לפי מהלך טבעם (איין וויידערקעברען דער געוואהעליכען נאטורעשיינוגען); וכן שם מחר שהורחאו יומא דבתרואי (מארגען) הוא מענין מחיר על שם התמורה והתחלפות (וועכעלן, טוישען) מיום לילה, ומחר זריחת השמש על הארץ; והנה ענין השביעיות בכלל ידע כל משכיל כי לא דבר ריק הוא ואינו הסכמת בני אדם, אמתם הוא ענין מוסד טבע הלידה, והעד קולות המוזיק שהם שבע לא פחות ולא יותר ואין זה על פי ההסכמה, כ"א מלך טבעם הם אדוקים במקסר השבעה, לא יעלו על מקסר הזה ולא ירדו ממנו, כי כן הטבע הגורא ית' ולא יוכלו לשנות חקיקים, ובקיים קול השביעי שהוא צמדגת הששה הקודמים כמו חלי קול (האלצער טאן), יחזור קול השמיני לקול הראשון, ומי לא ידע משבעת מוסדי הגיוני שחזר ממנו שלמה, כמות צבית חלצה עמודים שבעה, כי כל היקש הגיוני המלמד לאדם דעת אינו פחות משבע מחלקות, וזה כי כל היקש הוא צעל שלשת משפטים שחי הקדמות ותולדה וכל משפט הוא צעל שחי מחלקות נושא ונשוא, ונשוא הדעות שעליו יסוד, הרי שבעה: (בא) קרי. קרי הוא על נשקל מרי, והענין שחלבו לקרואי בקשיות עורף, שמתחזרוו לשנוע צבוקי ולהכעיסני (אויפשטייגני), אף איני מתנגד עמכם על זה האופן; שאציא עליכם מיני פורענות הפוגעות בכם ציורח ותרגישו אחס היטב היטב. כי אינו דומה עוצר ענינה לחיזקן לעוצר ענינה להכעיס, שהעוצר להכעיס ראוי לעונש מרובה, ולפיכך אין מן התינה אמרו והכיית אחכם שבע על חטאיהם; שפני הגרחה לקחה מרת הדין, כי אין יחזק שיענש האדם על עון אחת שבעה עינים, אולם צאמת לא לקחה מרת הדין צבמית שהעוצר להכעיס שמים רעות יעשה, האי שפועה פעל העצרה שהיא מנוסה מלך עולמה, ה' שומעם גם כן את ה' המורה שלא לעשותה, שראוי אם כן שיענש גם כן בצביל ההכעסה, וזה הענין מתחלף בנושאים שאינו דומה התעבים את ההדיות למכעיס את המלך, וההדיות שהכעיס, או אדם חשוב שהכעיס, ושוב אין תינה שיענש צעל העצרה על אחת שבעה או עשרת מונים כי הכל לפי רוב מעשה ההכעסה, אף על פי שפעל העצרה גופה כבר מוגבל צענשו בלתי מניע לאותו עונש, ויראה צאמרו שבע על חטאיהם היינו שבע משקליי שהיה הפורעניות שאציא עליכם שוקל שבע פעמים יותר מן העונש המוגבל לעצרה הכעסה לחיזקן צעלמא (רש"ט): (בה) נקמת נקם בריח. המרצ מנקום אותה הנקמה הכחונה צבסר הצרתי, באמרו (קטרידין פ' ד' מיתות) אף על פי שצטלו ארבע מיתות דין ארבע מיתות לא צטלה (רע"ט): (בו) לחמכם במשקל, צאמרו משקל שהיה הלחם כאשר הכניסוהו לתנור, לא יניסוהו לאפות כל מה שראוי; כדי שיאכל ממנו מעט (לכ"ג): (לא) עריכם חרבה והשימותי. שם מרצ הונח להש"פ על קלקול השלמות המקריי, כשהדבר צעלמו לא נעשה צו קלקול רק שמתוסר דנקות דבר העושה אותו צעל שלמות זהו קלקולו, והוא ענין מלערך שהקלקול אינו צעלם כי אם צבמית הלידוף עם דבר, המשל זה צית הנצנה בכל טוב כשאין דרים צו ועומד ריק נאמר עליו שהוא מרצ (לדע), וכן צית הכנסת נאה כשאין נכנסין צו להשתלל, או צית הנוקדש שאין צו עזרת אלהים, וצית המדרש שאין צו תלמודי, וצית האולר שאין צו פירות, על כל אלה הנגעים כשעומדים ריק יסול לשון מרצן, אף על פי שהנגין צעלמו אין צו קלקול רק שחסר ממנו השלמות המקריי המנוקש צו כשנצנה, לפיכך מאלל רוב שמושי מרצ אלל צבניים, הצונים מרצות למו (איוב ג'), היינו שימרכו לעמיד או שלא יזכו להתישב, והערים הנפוצות חמרצנה (יחזקאל י"ב), וכדומה, כי שלמות כל צבין אינו רק צבמית היושבים בה; ומה שנמאלל לפעמים אלל מרצנה לשון צבין, כמו וצט מרצות עולם, ומדשו ערי מרצ (ישעיה ס"ה), והמרצות חצנינה

צנחנים (יחזקאל ל"ז), זהו מנחם צוהר שנתקבלה הבנין עצמו, אין הדבר יסוד, כי הצנחן האנושי
 נקרא הכוח והעוז והעזרה והעזרה לא מרד, אבל מרד נקרא הבנין שאלו יסודים צו אף על פי
 שהוא צנחן קיים, והבנין צנחן האנושי צו, אינו צנחן נצחני כי אם בנין השלמות האנושי שנתקבל
 ממנו, והבנין והצנחן גם אלו מנחם, דהיינו קצין שלמות הנקבה; ואם שמים או שמים הונח על
 היסוד לקבלו על דבר, שנקבל הדבר ניכר וגלוי ביותר לעין כל, זה חוסן הקבלה יקרא שמים
 או שמים (ויסוף), והוא אם כן מנחם המלך, שלא נקרא שמים כ"א צנחנים הרואה המבד
 לקבלו, שלשעמים יתקבל הדבר מנחם, אבל מנחם נראה נאם והעוזר, בהן צנחן מנחם עזר
 שנתקבל מנחם, או שאלו צו דיוקן, ומנחם לא נראה לקבלו, לא נאמר עליו שהוא שמים
 כ"א שהוא מרד ונחמה, אולם כשנתקבל גם מנחם שפטר כללי והנחמה שלמותו ויכולת זה
 עד שנקבלו גלוי וניכר לכל אז יסוף עליו חומר שמים ונחמה, כמו והאנושה לא תשם מעל
 ידי שמים נראה וריק מנחם זרע זרע יסוף שמונחה לכל, כן חסיה הארץ שמונה (שמות כ"ג),
 שנקבל המדינה שאלו זה יסודים גלוי ומפורסם, ומזה חומר כאן והשמונה את מקדשים, ולפי
 שלשון שמים לא נאמר כי אם צנחנים השגות שהוא מנחם לעין הרואה מרד ונקבל לקבל
 יסוף גם כן על הרואה לשון שמונה, כמו והיית לשמים למשל ולמדינה (דברים כ"ה), דהיינו כל
 חוץ ליצא שמונה נראהו חוץ זה המעמד הגדול, כל עוצר ענין יסוף ויסוף (מל"ט), זה
 הגשון כענין חריק מרד שרקיות הכדן הוסב אל המרד, וכענין שכן חורק שכן ששעמים הקבל
 הרקת הכלי, ויכולת זה הרדע שהוסב חומר השפיל אל המנחם, בהן וסוף ה' שנותן (דברים ל'),
 ששמונה שמים יעקב נחמד כללו הוא צנחן שפ, בני ימיו ואינם (ימיהם י'), שאלו מנחם
 מליחםם כללו יסוף, כך ענין שמים על הרואה השמונה ששמונה ששמונה כללו הים הוא
 צנחן שמים, והוא השמונה ניכר על פניו, כעין על שכן גם ענין המבדתי (ימיהם י'), וזה
 מירשיו על חור וזהו (נראה י'), לשון שמונה שמים ונחמה על צד שזה וסוף
 האנושי, והיה אם חור כסם רשאים ואינם שנקבלו כן מנחם רשאים, וכן איתא בספר הנחם
 מלי חור דבר המנחם בני אדם, וזה הענין צדדי רשותו, המולץ ליצמו, פ"ט המנחם
 היסוד השפיל השלילה, ומזה חומר כאן והשמונה עליה חרישם: בריח נחחם, אף על פי שיהיו צד
 הכים כמים כני לזון וכדומה שיהיו קצננס רים נחום בלי שפס, מכל מקום לא יהיו לרזון
 לפי לשמונה הסם (דע"ם): והשמונה את מקדשים, מכלל חרישין קדושתן עליהן אף כסם
 שמונה, לכן צד הכנסת שסרד אין ומספידין צו הספד של יסוף ואין מנחםין בחורו שגלים
 ואין מנחםין לחורו מלכות ואין מנחםין על גב מידות ואין עושין אותו קמנדל (מגלה פ"ג מ"ג)
 צמיח מנחם דעם זו מנחם כחיד וזה מקדשים אשיונם, וספיד טען עליו רמז, דכלל המקומות
 יקדים שגולה הסופל להשפלות הסופל כדחייב והשמונה את צמותים, והתקומות רש חייב
 הציח ציחור לרדעם זו שמים מנחם מנח"ט ולא ידחי לשון כוונתו, ובאמת אין לרד לא דחאי
 קרא השמונה צנחן הוא, כמו שכתב הרב נחמיה אשן שם, דאף על גב דנחמיה על מנחם
 מקדם מהמורה כדחייב ומקדמי חיראו, אשילו הכי כסוהו שרד צנחן קדושתו לרי דנחמיהן דפיל
 לא קדש לעמיד לזא, ורק נדבדבן קדושתו קאי, מיהו שאלו קדש קמל רצונות (ד"ט) ילפני
 צנחניה דנחמיה על מנחם מקדם לעולם אשילו שאלו צדית המקדש קיים מנחם שמונה
 שמונה ומקדמי חיראו מה שמונה האנושה צנחן לעולם אף מנחם האנושה מקדם לעולם, ומלי
 להאי מנחם דקדשה לעמיד לזא אף במורכב, והיא דעם גמורה כדמנחם הסם: (ל"ט) ואף בעתות
 אבותם. פירש"י כשעונו אבותם צדדים, פ"כ. יראה מנחם שידונו על מנחםים ידונו גם על מנחם אבות,
 זה קרא מנחם, גם ימנחם לפירות זה המנחם שמונה אשם המנחם עם מנחם ימנחם שלחמיו, שיהיה
 ראוי למנחם מנחם אשם עם צעונו אבותם שלפניו, ופ"ט חומר לא מנחם שמונה צנחן עלמם דהיינו
 העונו המדעות שמונה צדדים גמורה, אלא אשילו צעונו שירשו מנחםים ונעם צדס שרד
 שאלו יכולת האדם עליו, כללו חומר ששם האז כועם ומנחם יהיה שרד צדס הן לנחם ולנחם,
 אשילו צעונו הסם ימנחם, כי עם כל זה יש צדס האדם להסות ששם הספד חמת על הנחמה
 הרגויה השכלית. ולי נראה שאלו מנחם אבותם כאן שם חומר להמולידים (עלעזר), אבל הוא
 שם מופשט משרש אזה, שמונה הספד האנושה והרזון (כמה שכתב צנחן לך צנחן אל אבותיו),
 וספד המקרא שישל עליהם העונו על העונו שהספד לעונוה ולא נמנעו מלהאילא מאוהם מן
 הכח אל הסופל מנחם הצדדים, רק מנחם דברים אחרים, כמו שמונה עלמו מן הגננות והגננות
 מנחם צדדו מנחם אדם, אשר על אלה ויכולת צדס נאמר הראוי עברה קשים ומנחם, שהעברה
 הנעשים צעונו רק נעלה רק צנחן הנחמה ששם האדם המנחם, אולם הראוי עברה נעלים צנחן
 הרגויה שמונה העונוה מל עליהם, והיא דנחמיה רעם אין הקדוה צדד הוא מנחם

למעשה, הוא נחלקים במלכות רק מתעבה לזכר, נכבד וז' יסנה ונכבד ששטריה ליכנה, ולא
השקפה מתעבה וז' נלכו עד שישחקק ויחלש כל לז' להילולו מתעבה וז' למעל, חלל מתעבה
רעם מעלה למדרגה המקום, ולא נמנעם שמים רק מקצת דברים אשרים המעבדים יליהם מן
ססו אל הסועל, נחלי רחל למול עליה העונות, ולפירות זה מלת צבורות אצותם טעמו
עונות שחמחו ושתחוקקו לעשותם, וז' למכרנו (אשרער) להספערסלשען נבגיערדען והענן), וכן
מה שלמד אשר זז, והתורו את עונם ולא עון חטותם, פי' שיתורו על העונות שטעו בפועל וגם
על העונות ששתחוקקו לעשותם: (ב) והתורו וגו' אף אני וגו' חברתי וגו' והארץ וגו' אף אני
וגו', כזר המעוררו המפרשים על קושי הענן המקום האלה, כי אשרי שחתרו היה מעוררו
שמים בכלל מידה ועוז ירוסם, ולמה אשר אשר הודוי אף אני אף פנים בקרי והצאתי אותם
בארץ ארציהם, והכניד עונם אשר הודוי יותר ממה שהיה בלתי, וכן אשרי שלמד חכמי את
נכתי והארץ לחזר היה מעוררו שזכרתי זאת האצות והארץ שירסם עליהם, ואף אשר אשר
כן שחמחו מהם הארץ בהליכתם בגלות מעלי; ולדעתי ממש המקום האלה טולס הם טולסם
ענן הודוי, ושכרס גדול פסלם וידור עליהם, ילדקו עליהם את הדין וידור העונותם
העונותם נקטי' האצות וזכר הגליות, כדי להכניע יל לזכר הרע, חולי יסורו מדרגתם
סרסם וימינו ומעשיהם למען יזכר מלך מעשיהם הסודים להזכיר להם זאת חטותיהם והארץ;
גם צעה המורותם על פסלם ימינו על לזכר להדיק עליהם דין טעמי, יתורו שחלץ היתה
רואים להיות נפוצת מהם כדי לרדת צעמונותם בפול הסענות והיוצלות, יכירו וידעו בלחם
שנבדלה ומדה נסרעו יען פקרו מעליהם עול המלכות והמקום; ועוד יבואו צעה ודוי פסלם לכלל
דעת להכיר הסודות הגדולות שסנכתי עמהם בהיותם בארץ לא להם, אף שלא היו רק כסם
אחד בין שצפים אצים ועל מקום הייתי עונד עליהם לשמור כדעה את עדרו; כונה וז' נכללת
בשחקן שטעם מקום אלה, אשר, והתורו וגו', יכירו פסלתיהם ועונותיהם, ימינו על נפשו
נחתם על לזכר כי הם והנחיתם הלכו עמי בקרי, (מא) אף אני ארץ עמכם בקרי, כלומר
גם יכירו וידעו כי אני הנחיתם ללכת עמהם בקרי ולהצילם בארץ ארציהם, חולי על ידי זה
יכעו למצב בנפוצה שלמה, ואחל לרדת את עונם נכדי שיהיו רואים להזכיר להם צרות
אצותיהם, ואז, (מב) חברתי, כלומר למען לחזר להם הנצח אשר כרתי עם אצותיהם למה
לצריהם אצותיהם את הארץ להללה, ואף על מלת חכמי ימנע הרחם סבת המסובב, כעלה
למען, כעו לא ירסם לו נסים ולא יסור לזכר, שפירשו למען לא יסור, וכן חכמי למען לחזר;
כל זה יתנו אל לזכר צעה אשר יכירו את עונותיהם ויתורו עליהם, כי נלחם צלו עליהם העונות
למען ילדקו מעשיהם והיה רואים להזכיר להם זאת חטותיהם; או אז יכעו, פי' חולי שחל
לז' יכעו לזכרם, לזכרתי יהיה מלת זו מענן אזה ותאזה, כי פסל ית ותאזה היה שחכמו לזכרם
להיטיב מעשיהם (דונה) לזה מלת זו סוף פקת); ואשר עוד ממה שגישו אל הסברה האמיתית
צעה ודוי עונותיהם, והוא, (מג) והארץ תעזב מדם, כלומר יכירו וידעו כי הארץ הנלכה
להיות נפוצת והם נכדי לרדת צעמונותם את שחמחיה, ולרדת את עונם אשר בפול הסענות
והיוצלות, ומדה נסרעו נסרעו על פורקם מעליהם עול המורה והמלכות; אף גם זאת יתנו אל
לז' לספק את גדל הסוד אשר נעיתי להם בהיותם בארץ ארציהם, על זה אשר, (מד) ואף
גם זאת, כלומר גם זאת יכירו בהמורותם על עונותיהם, שבהיותם בארץ ארציהם אף שיהיו כסם
בין שצפים אצים בכל זאת לא מאקמים לתת לארץ צריהם, ולא געלים לכלותם לז' השלך
היותם אצותם בין האצות ולא הכתמים להם צריהם אתם, חלל עמדות עליהם לשמור כדעה
עדרו, היה זה נחלך קדר המקום על עונם, גם אין לרד להמיר העצב נעמיד כחכרם
אונקלם לא מאקמים ולא געלים, לא ארטיטון ולא ארטיטון, חלל הם פעלים עצמים
כחמחחם, וכדי יוכן גם ע"ד הספס טעם הזכיר צרות האצות מן המאמר אל המוקדם, לפי
שהערת סוכיה היא הילולת מהם, שהם יתעוררו צעמונותם הסודים להיות רואים להזכר להם
צרות האצות, והקרוז אליהם מהם הוא המוקדם בהמורות האחרתם, ודע למהפשים צלו אף
שני רבויים כחלד וקסמק באחד מהם חלל שזל לתוספת רבוי, כמיס הרס ציו, ולעיס (צנת
טולסם יל גם הוא) שחלל גם לפעמים הוא כסם דבר והרולו מעלה ומשינות, אין כאן תוספת,
וטעמו ואף גם זאת, אף יתורו מעלה זאת (אריך ריענן פלגלג) יכירו, שכל אשר עזר עליהם
לא צלו ליד כליון;

כז (ב) בערבך נשפחת, ערך כלו הוא טותן ואינו טותן ערך אצרים, יכול שאני מוליך דבר
שהנפחה מליה צו, חלמוד לומר נפשות (ערכך ד), שהאומר ערך ידי לו ערך
פיי לו ערך רגלי עלי לא אשר כלום, והאומר ערך לז' או כדדי עלי טותן ערך טולו, וכן כל
כז

אזר שם ינצל מן המי ימות, אם אחר ערכו עלי נותן ערך כולו, ונראה לי כוונתם כי הכנויים ים זהם שתי הוראות, אם על הפועל או על הפעול, כמו להוליאם מארץ חגרים, המים לסי' הפועלים להוליא אותם, להנגך פי' להרוג אותך, חלל כהוליאם אותם החולה המים סי' הפועלים כאשר הוליאו הם, לעצרך צברית הכ"ף סי' הפועל להיותך עוצר צברית, וכן צאהצתו אותה דיעקב וי' הכינוי על הפועל ורלה לומר צאהצתו של יעקב את רחל, חלל צאהצתה חסנה (משלי י"ט), הכינוי על הפועל וענינו צאהצ אותה, וכן צערכך כ"ף הכינוי סי' הפועל רלה לומר צערכך אותך (ווערטה דיינעם אייגענען דיק'ס), והוא ערך כל גופו לא חלק ממנו, ורש"י פי' כפל הכפ"ן לא ידעתי מאיזה לשון הוא, ולרש"ס הוא כמו אדם אדמיותו, ולרש"ע הכ"ף נכח הכהן, ולרש"י היא מלה מורכבת מן ערך ככה, ורעת רבותינו מבורחת עי' משנה למלך פ"ב ה"ד: (ג) חמשים שקל. סינה הכתוב צפרה זו מיוחד לרבים, ומתפרד לנשמה, כאן אחר שקל וכן שלשים שקל חמשה עשר שקל בלשון יחיד, ואחר עשרים שקלים בלשון רבים, ואחר חמשה עשרה צ"ח בלשון נפרד, ושלשת עשרה צח"ו בלשון נסמך, ונראה לי דשנויים האלה להורות צאו על שנוי משלוחי הערכין הקלוצים, כי על הרוב משלוחי הערך הקלוצ צעם אחת, כגון עשיר שהעריך שנותן מיד דמי הערך, ולפעמים אינו רק צום אחר זה צומנים מתחלפים, כגון עשיר שהעריך וקודם החלוציון העני, שהדן לחת כעת מה שירו משנת ושאר הערך נשאר עליו חוב עד שיתעשר וישלם ויחזר הערך עליו, כצמחתי לערכך דף י"ז צעשיר והעני נותן ערך עשיר; הנה על החלוציון שצפסם אחת, צאו לשונות היחיד והנסמך כאלי כל דמי הערך לרופים יחד וכדבר אחר, ועל החלוציון שצום אחר זה צאו לשונות הרבים והמזכירים; עי' מה שכתבתי צאמור שצנעת כצפים, וצויקהל צעשרים קרשים: (ח) והעמידו לפני הבהן, לרש"ע פירושו כאילו אחר והעמידו הכהן לפני הכהן, והוא דרך לחות, או והעמידו שיעמיד הנודר את כפשו, ורש"י פירש והעמידו לערך לפני הכהן ויעריכו לפי השגת ידו של המעריך, וכן דעת רבותינו, מלחמתינו (ערכין דף א') האומר ערך גוסס זה עלי לא אחר כלום מלחתי והעמיד והעריך כל שיטתו צהעמדה יטו צהערכה וכל שאינו צהעמדה אינו צהערכה, הרי שפירשו להעמידו, שיעמיד המעריך את הנעריך, וזתום' שם כתבו ולי' דפשטי' דקרא והעמיד על הנודר כתיב לא על הנעריך יע"ש ששלשון משובש קלה, ונראה שפירשו כרש"ע, ואינו מציין לשון והעמיד צהפעיל יורה ביותר על פירוש רבותינו, לרש"ע היה ראוי ועמד בקל. — ולפי הסברה, הא שנותן המעריך לפי שנותניו של הנעריך אינו חלוי צדעת המעריך לצד לפי מה שהוא משער שנות הנעריך, דנקל יוכל לטעות צדמיתו, שהוא ישער את הנעריך לכן י"ט שנה, וכשנדקדק אחריו יהיה צן כ', ואם יתן לפי דמיתו יפחות ממה שנתחייב צדדו ולא ילא ידי חובת נדרו, לכן נראה דמות שנות הנעריך חלוי צבהן שהוא יצדוק היטב אחר שנותיו, ולפי ערך הכהן כמות שנותיו לפיכך יתן המעריך, ויתכן כן ממה שאמרו צת"כ, יעריכו הכהן (דתיבת הכהן מיותר, דבהן משתעי קרא מלחתי והעריך אותו הכהן) צנין אז לכל הנערכים שיהו צבהן, וגרסת הילקוט, לכל הערכין, כלומר כל עניני ערכין שצפרשה לריכים להיות צבהן, גם כשהמעריך עשיר, ויכול ליתן צהרובה, מכל מקום לריכים לכהן להעריך שנותיו של הנעריך, למען יודע צצידור כמות שנותיו ולפיכך יתלא המעריך את נדרו, לא לפי דמיתו המעריך לצד, כי הטעות מליה, שאין צין צן י"ט לכן כ' כ"א יום אחר, וכן משמע ממה שכתב התוס' (כפ"צ דערכין ד"ה צעידנא) דהך היה עשיר והעני דוקא שהעריכו הכהן צעורו עשיר, ע"ש וצוה היה מקום לפירוש הראש"ע והרד"ק, שהכ"ף הנוספת צמלת ערכך הוא לנכח הכהן, וצכוונה החזיר הכתוב כמה פעמים צפרשה זו מלת ערכך צכ"ף הנוכח, להורות שידבר אל הכהן, כי עליו מוטל עניני הקדשות, ועליו החיוב צזה לדקדק אחר כמות שנות הנעריך, גם צעשיר הרובה ללאת ידי חובת נדרו וצזה שפיר אחר הרמב"ם (פ"א מערכין ה' כ"א) האומר ערכי עלי ומה קודם שיעמוד צדין אין היורשים חייבים ליתן שנאמר והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן, וחתם צח"ט (פרק ה' מ"ב) דהך קרא לא כתיב חלל צזא מן הוא מעריך, ואם קן כשאינו מן לא צעי העמדה לפני הכהן כלל, ע"ש. ולפי האמור ערך כמות שנות הנעריך לריך להיות דוקא צבהן, והוא צענין זה צמקום צית דין, ועמידת הנעריך לפני הכהן נקרא עמד צדין, ומלאת צ"ה כצברי צקול הרמו שכתב (פרק ה' מערכין מ"ב) צין עני צין עשיר כללו לריכים עמידה והערכה, ע"ש. אמנם לריך ציאור, אם גם צעשיר שהעריך לריך העמדה והערכה לענין כמות השנים, למה אחר קרא, ואם מן הוא מעריך והעמידו והעריך, ונראה לי דצמלת מלשון התקרא עלמו אינו מוכרח צעני דוקא קמיתרי, כי מלת מן אין פירושו עני ודל, כי גם העשיר נקרא מן כשירד מעשרו, שאינו כעת צמלצ העשירות שהיה לפני זה, כמה שאמר הכתוב (צבר כ"ה כ"ה) כי ימוד אחרך ומחר מאת חו, ושפיר צארו הכינוי שם, שהיו לו תחלה קרקעות שזים עשתה

עשרת אלפים, גם כסף ומתעטלין היה לו, ועשיו אזד כספו ומתעטלין ואין לו לפרנסת ציתו או לשלם נסיו ולריך למכור שלים מתקדשותיו, ועל זה נאמר כי יתוך, שישל וירד מולצו אף שנשאר לו עוד ממה שהיה לו, כלשון צעללים יתוך המקרה (קבלה י') שמקרה הצית משפלת ויורדת מטה, וממנו השתמשו גם הם צדק זה יאמרו בצוה וגמול. ולדעת ר' יונה המדקדק והראצ"ע הוא מנחי העיין, ע"ש צ"כ צ"כ לפי"ז מלת מך עיקר פירושו מושפל והורד ממלצו (עריערדיגט) ויש צו שני פנים, אם הוא כסף חסר לאיש שהושפל, או שהוא פועל ציוני, כמו גם כן, כמו ויך אחיך עמו (צבר כ"ה וי"ז) וכן כאן טעם ואם מך הוא מעריך, אם הוא משפיל ומועט את הערך המצויי עליו, טעיר הוא זה המעריך ויכול ליתן בהרובה חמשים שקל שהוא ערך בן עשרים, ומכל מקום אינו מציא לכהן רק עשרים שקל, לפי שצויה בכמות שנות הערך, וידעה שהוא צן י"ט, הכהן המכיר ויודע בשנות הערך ורואה שטעות הוא ציד המעריך, ולפי טעותו הוא משפיל ומועט ממה שהוא מחוייב באמת בערך שנות הערך, (ער עריערדיגט פאן דער ווערטשפאטונג) ולמען יתזכר הדבר היטב לעיני המעריך, אמר קרא והעמידו והעריך, יציא את הערך לפני הכהן ויתזכר כמות שטותו, וידון צו על כמות נתינת המעריך. (ווייירי צוואה דלית ציה מושם הקדש טעות דלינו הקדש). לפי זה אמר קרא דרך כלל, אם מך הוא מעריך, אם הוא ממניט נתינת חיוב הערך, צין שהוא ממניעת יכלנו שאין ירו משגת לתת הערך המצויי עליו, צין שהוא ממניעת רטנו ודעתו, יש צידו לתת הרבה, רק מול טעות דעתו בכמות שנות העריך רוצה להמניט ולהשפית מן המצויי עליו באמת, על שניהם אמר והעמידו והעריך: חשיג יד הגורר, מוכרים כל הנמלא לו מן הקדקע והמתעטלין מחכות וכלי חשום הנית והעבדים ובהמה, ואין משפירין לו אלא כדי חייו מטה כר וכסת וכלי אומנות, אבל בהמתו אין משפירין לו אפילו הוא חמור שאין לו מונוות אלא ממנה, וכש"כ נתינת דמשפירין לו חמורו, כגר ממה עליו הרב צעל גדיל לתת הציא דברי ר"א הא רבן פליגי עליה (ערכין כ"ד), ע"ש. ואפשר שדעת רש"י מולמירין שם (דף י"ח), הא מני ר"א, אלא שם מנתינן כוונתה, ועיין צ"כ סי' מערכין ה"ח: (ט) ואם בהמה. פי' המקדים את בהמתו כסם, אם תמימה הראויה להקריב על גבי המזבח יקריבנה, כי כל המקדים בהמה טהורה תמימה לצדק הצית, אף על פי שעבר על עשה, מה שעשה עשוי וחלה קדושה עליה, ונפדית כשהיא תמימה, ומעריך אותה הבהן צמייה, והדמים יפלו לצדק הצית, ואין הפודה פודה אותה אלא על מנת להקריבה למזבח לתת שהיא ראויה, כי כל דבר הראוי למזבח אינו יולא מידי מוצא לעולם. כ"ה פי' דקרא להרמוצ"ם (פ"ה מערכין ה"ה זי"ן), לדרייה הא למירין כל דבר הראוי למזבח אינו יולא מידי מוצא, הוא מן החורה; אומנם לדעת החס' (אמנם ל"ט ד"ה עד שלא) שזה אינו אלא מדרבנן, מושם מוויין דפסלי צבהמה דלפילו צדוקין שצעין פסיל, מושם הכי גזרו רבנן שלא יהיו נפדין כי אם למזבח, לריקים חנו לפדש קרא צדקין מוצא, (עי' משנה הלולך ושער הלולך שם בערכין): (י) לא יחליפנו. סתם חליפה הוא מנובע למטובת מונו, כמו שקמים גודעו וארצו כחליף, שקמים הם הגרועים באילנות וארצם המטובתים, וקוי ה' יחליפו כח, קשתי צדי חסליף, ויחלף שמולותיו, ומה צדוק כחליף יחלף לערב ימולל ויבש, אין פי' צדוק כחליף יעבור ויסור מן העולם דאם כן איך לערב ימולל ויבש אחר שכבר צדוק חלף והלך לו, אבל פי' צדוק כחליף ימנח ויחלף כח, וכפל דבניו עוד צדוק יציץ וחלף כ"ל וחלף כח, ולערב ימולל ויבש; אומנם ענין החמורה הוא צהפן שסתמה ממשוזה לגרוע כמו כבודם צקלון אמיר, וימירו את כבודם צהפנית, המיר כבודו בלא יועיל, חלק עמי ימיר, הארץ עמי חלק עמי הטוב צרע מונו, וריחו לא נמר מוטוב לרע, נמר כשעל מנוש מור; ועמה מנרש האחרון חמלה, טוב צרע, הוא פירוש ללא ימירו, ורע כעוז, ללא יחליפנו, ורמיזתי מי שנדחק למלוא הצדל אחר צין חליפין לחמורה ואין לירך (כל"ש). ולצוהיתו (חמורה ט"ו) לא יחליפנו בשל אחרים ולא ימיר אותו בשל עצמו, ולכחצ לא יחליפנו ולא צעי לא ימיר אותו, אי כתב הכי ה"א חלף זו ותכנס זו הוא דלילקי אבל מיימר דחריייהו דמקדים להו חיינא לא לקי קמילן. האי בשל אחרים היכי דמי מי מתפס דצדק שאינו שלו, צבהמה דהקדש דעלמא וחולין דידן? ובגון דאמרי תארי צבהמה דהקדש כל הכולה להמיר צבהמתו יציא ויעיר. ע"כ. מתפסין של דצריהם יראה לשון חליפין הוא בשל אחרים, וכוונתו שחלף צבהמה הקדש לחולין, ולשון המרה הוא בשל עצמו וכוונתו שבהמה הקדש תשאר צדושה. אומנם כשדריק היטב דצדריהם יראה שאין כוונתם צוה להחליט, א"ל. דכמה מתקראות יורו לשון חליפה גם בשל עצמו, כמו ויגלח ויחלף שמולותיו, החליפו שמולותיהם, וכן לשון חמורה בשל אחרים, כמו חלף המעודה צישראל על הגאולה ועל החמורה, ה"ל. אם לשון המרה אינו רק שמשאר צדקושהה ולשון חליפה שחלף מקדושהה, אם כן מצי קמפיים חלמוד' דמחליף בשל אחרים מייירי באמרו כל הכולה להמיר,

[illegible]

לכלל דברים אלה הם דברי הרמזים שלא מור נצטוו (ר"ס תמורה) רק כל הממיר עובר צמני לאוין, ואם איתא דדברי התלמוד הם דוקא, היה לו להעתיק כדרכו בכל מקומות מצורו, דמני אחרות אלו הם לפנינים חלוקים, לא יתלפטו בעל אחרים, ולא ימיר בעל עצמו, אלא ודאי מדעמו דדברי התלמוד הם לדומה ולא דוקא, ודאי לאוי צמד ענינא להגדיל אסורו לעצור עליו צמני לאוין. ודברים אלה מיושנים גם דברי המוס' הממורים שכתבו ר"ס תמורה צמד חירולא, דכל הממיר לקי שמונים דמרי לאוי יניחו, ותמה עליהם הרב בלחם משנה (ר"ס הלכות תמורה) שחס גזר צריחא (דחמורה פ') דחרייהו לריכי, וכמו שכתב חוס' ענינא צאידך חירולא, פ"ט. ולדבריו הא דסל אחרים וסל עצמו הוא לאו דוקא. וזה נסח נמי מה שנתקפה הרב פרי מגדים בספרו ראש יוסף ר"ס חולין, שכתב דשכלמא צממיר שאלומר שתיין קדם, דחרייהו מקדם קדמי וקרא מלא כתיב ואם הכר ימיר והיה הוא ותמורתו, אלא צממלין שאלומר מלא זו ותכנס זו. וכיון דלא אסרי מעשיו שאין הקדש הם יולא לחולין בלא מוס, אינא דהוי חולין כדמסיקא ולא קדמי כלל, בשלמא לאציי דלומר דחמורה כל מקום דא"ר לית אי עבד מהכי ניחא, דעל כרחיך האי יהיה קדם למחליף קאי, דהכי פריך הכס דחמורה לאציי האי יהיה קדם למ"ל הא בשלמא נמי מהכי, ומשני הריא מלא זו ותכנס זו, ע"ש. והיינו למחליף דאי לממיר מהכי חתי מלא זו הא אינו דחרייהו מקדמים להו, אלא חסילוף הוא דכתיב דהויא מלא זו. אלא לרצא דליטמדך לגופא דשכלמא מהכי, אם כן אינא דצממלין לא מהכי, עכ"ל. ולדבריו האי מלא זו שאלמו דחמורי אינו בלשון סליפה עצמו רק מצבור הכנו אליה, ובאמת גם בלשון תמורה בכלל דין שאלמו להשלימה בקדושתה דין להוליא כלה מקדושתה, לכן נעשה ואם המר ימיר והיה הוא ותמורתו, כלל הכל, ואף על גב דשכתבין להוליא כלה גם כן העשה דחרייהו קדמי. והנה דברים חוס' הרי דצממיר לקי שמונים דהוי מרי לאוי, נתקפה מנכרס"א ר"ס חולין למה ילקה שמונים הא אחריון צמרק קמא דחמורה דלא יתלפטו ולא ימיר הוי מרי לאוי ומד עשה ולא אסי מד עשה ועקר מרי לאוי, אם כן אסרן מרי לאוי לא לקי אלא סדא זמנא, דאי לא הוי אלא חד לאו לא הוי לקי כלל כיון שניתק לעשה, ע"ש שביטב ז"ל. ונראה לי דחוס' אצלו לשיטתם שכתבו (יומא ל"ו ד"ה לאו דנבלה) לאו דטרפה לא פשיט ניחא כיון דלא ניחא כל מה שאלמו, דכלאו כולל גם קדשים, מה שאין כן עשה דלכלב דשליכין, ע"ש. מוצא דעם שחס האלו כולל והעשה אינו אלא פסטי לוקה על האלו אף על הפסטי שניתק לעשה, כיון שחס פסטי אחד שלא ניתק לעשה, הכא נמי כמו דלקי על לאו חד דלא ניחא לקי נמי על לאו דלא ניחא. ועמור' (חולין פ"א ד"ה הכס למחוסר זמן) דרך דחמורה לא הוי ניחא גמור דאין כאן מעשה לחקן האלו דמחלי קדש. ודאיחתי להכר בלאן קדשים ר"ס תמורה שכתב דרך לא יתלפטו בעל אחרים ולא ימיר בעל עצמו דחמורה פ' חלי' צמרי חירולא דחלמודא, ע"ש שמייעב צזה דברי המוס'. ולדעתי דמוק לוור כן, דלא הוי שחק חלמודא מלמיימר הכי. ואם הכרחא לדעתי כדנתי: טוב ברע, טוב דחולין צרע של קדש, ראה לוור צבעל מוס של קדש. רע צבור, רע דחולין צבור של קדש ראה לוור צחס של קדש, ואם המר ימיר יהיה תמורתו קדש, דבעל מוס עתה תמורה, וגם על צעל מוס סיילא תמורה, דכתיב או רע צבור דעממע בעל מוס דחולין צבור של קדש שהוא הכס (קרבן אהרן צ"ב), והוא למה שכתב (תמורה ט') קל וטומר הוא, ומה מוצ צרע (פירס"י טוב של חולין צרע של קדש), דעלווי קא מעליה ליה; אמנם למה שכתב (צבורות י"ד) הסתא רע צבור אמרת לא (פירס"י שלא יציא צהמת חולין חמימה אלא צהמת קדש בעל מוס), טוב צרע מצעי וכו', מוצא כי פ"י, רע צבור, רע דקדש צבור דחולין, וטוב צרע, פ"י טוב דקדש צרע דחולין; ודברים חוס' (תמורה ט') ד"ה שאלמו, אסור), יחס גרסאות מתחלפות צזה, ע"י שם בצרכה הזבח וכלאן קדשים; ומה שקרא את הבעל מוס צחס רע, אמר צח"כ, ע"ש הסתא לא תזבח לה"א שור ושה אשר יהיה זו מזה כל דבר רע: (יא) בזהמה מוצא. פ"י צהמה האסורה למזבח מחמת שהוממה, והכתוב צעלמו מפרש מומחמה, ואמר, אשר לא יקריבו, כלומר שאינם זה אחד מן הדברים שלא יוכלו להקריבה, והיינו שכל זה מוס קצובה דלאו מוס עובר אין אי קורא זה לא יקריבו ממנה, שהרי אשר שיעצור מומה חסיה לקרבן (ח"כ) ולזה קרא אותה מומה, להורות על מוס קצובה שבה, שהיא דומה צזה לצהמה הממאה צעלמומה (שהחכרו צפרות שמיני), שלא ימכן על לעולם לצור לירי הקריבה: (יב) בין טוב ובין רע, דין שיעריכו ערך שיש צו מועלת להקדש, דין שיהיה צו הספק להקדש, ערך הכהן קיים (רלצ"ג): (פז) חומר שיעוריים. חומר הוא כור, והוא שלמים סאס, והמקום שיש בצבורו פ"ה חלק אמה שהוא צרבע מחטים ארבע וצבעים אמות על מחטים ארבע וצבעים אמות צקרב הוא צית כור, והוא זרע חומר שיעורים (רעז"ס סדק ד' דערכין, ועיין

ועיין תוספת יום טוב רפ"ז דצ"ז), וגזרת הכתוב הוא שהקרקע שגדלו שיעור כדי לזרוע זו כור
 שעורים מדיונו נחמשים שקלים, צין שדה טובה או שדה רעה: (י"ז) משנת היובל יקדיש. אם
 משעברה שנת היובל מיד הקדישה וצא לגאלה מיד (רש"י), מיד לאו דוקא אלא נחזק שנה ראשונה
 אפילו עצרו כמה חדשים אינו מגרע כלום ולריך ליתן ב' סלעים דאין מחשצין חדשים להקדש
 (כזערכין כ"ד) והא דלא הזכיר קרא הגאולה, שהיה לו לומר וצא לגאלה, נראה לי דמסתמא כך
 הוא לפי שהמנוח על הצעלים למדותה ולפעמים כופין אותו לזה (כזערכין) על כל פנים
 משתדלין שפדוה אחרים, כדי שלא יצאו בני אדם לידי תקלה אם יהיו ממונו (עתום' סס) חריצין
 מקדימין למנוח, לכן לא הזכיר קרא רק ההקדש והשמיט הגאולה דלכך עומדת: (יח) אחר היובל
 יקדיש. כלומר אחר שעברה שנה ראשונה מן היובל, כשיקדישו מכלל ולהלכה צין סמוך צין
 מופלג מן היובל, לעולם לא יתן להקדש רק המגיע לכל שנה ושנה מן השנים שהיה ראוי להיות
 ציד ההקדש עד היובל הבא. והכי חיתא דח"כ ואם אחר היובל יקדיש צין סמוך צין מופלג. גם
 כאן לא הזכיר קרא הגאולה רק ההקדש, כי מסתמא הגאולה צאה מיד אחר ההקדש מפני התקלה.
 ורש"י שכתב אם הקדישה משנת היובל ונשתתה ציד גזר וצא זה לגאלה אחר היובל, אין כוונתו
 לפרש לשון המקרא כן, רק דינא אשמיעינן דגם כשהגאולה מרחקת מן ההקדש אינו נותן רק
 לפי השנים שמן הגאולה עד היובל הבא: השנים הנותרות עד שנת היובל. אם נפרש לשון זה
 על השנים הצאות, שמן הגאולה עד היובל הבא, אין מקום ללשון וגרע מערכך, כי על השנים
 הצאות אינו מגרע אצל לריך ליתן כל המגיע לכל שנה ושנה עד היובל הבא, ואם נפרש וגרע
 מערכך כפרש"י מניין השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון, לשון המקרא לקוי, ידבר מחשצון
 השנים הצאות, וגרעון השנים שעצרו, ויותר היה ראוי לחשב השנים שעצרו אשר עליהם גרעון
 ולומר "ומחצ לו הכהן את הכסף על פי השנים שמשנת היובל עד הקדשו". לכן נראה לי ללשון
 השנים הנותרות עד שנת היובל, הוא על השנים שעצרו עליו מן שנת הקדשו עד היובל העצר,
 ולכל שנה ושנה מן השנים האלה שעצרו עליו יגרע סלע ופודיון, על זה אחר וגרע מערכך.
 וקרא השנים שעצרו נותרות נגד השנים הצאות, כי חיוז נתינה על השנים הצאות אין זו ספק,
 ולזה לא חלטרך קרא, רק עיקר חידושהו הוא שלילת הנתינה על השנים שעצרו שלא נעשה לומו
 לעולם יתן ג' שקלים הקלוזים אפי' צמקדים וגואל אחר כמה שנים מן היובל, וגם השנים
 שעצרו יחוספו עם השנים הצאות לחיוז נתינה, לזה חזי קרא לאשוקי השנים שעצרו שלא נכללם
 עם הצאות להיותן תוספת עליהן, ופסיר נקראו נותרות. ואין טענה על פירוש זה ממה דילמי
 רבותינו מלשון השנים הנותרות עד שנת היובל, שאין פודין צגרעון כסף קודם ליוזל פחות משתי
 שנים, שאם הקדיש צחוק שנת מ"ח אין מחשצין לשנה ולחדשים, ולריך ליתן על שתי שנים (עי'
 דח"כ וזערכין כ"ד ומחלוקת רש"י ורמב"ם דזה) כי לדעתי אין כוונת רבותינו לפרש לשון המקרא
 על השנים הצאות, אלא מלל אחר קרא לשון שאינו סובל רק על השנים שעצרו "משנת היובל",
 אלא אחר עד שנת היובל, שמשמעותו גם היובל הבא, על זה צאה הקבלה ללמדנו שצבורה
 השכיל קרא לומו לשון זה ללמדנו גם הך דאין פודין צגרעון פחות משתי שנים קודם היובל:
 (ב) לא יגאל עוד. אין פירושו שאין רשות כלל ציד הצעלים למדותה, אלא שאין לו לגאלה
 להיותה חללו כמו שהיתה שלו מקודם כשדה אחוזה שדינו שאינה יולאה לכהנים ציוזל, אצל תהיה
 צחללה שלא תהיה עוד כך אצל תהיה צחופן אחר כי מלת עוד ישמע על הסבות הדבר שישור
 להיות צעתיך על העינין שהיה צעיר ופסק ואינו צבורה כענין וידע שום עוד את אשתו, ול"נ
 לפרש לרבותינו מלת עוד על התמידיות כמו עוד יחללך שפירושו תמיד לעולם, וכן עוד כל ימי
 ארץ (פאָרטרואַהרענד) כי מלת עוד הממוצר לשלילה מורה על התמידיות כמו לא יאמר לך עוד עוצה
 (ישעיה ס"ג) וטעם לא יגאל עוד לא יהיה צזה גאולה תמידית (עם קאנן ניכט פֿיר פאָרטרואַהרענד
 אייגענלאַזט ווערדען) (כלומר גאולה להשאר תמיד אצלו עד שלא תלא להקדש אף ציוזל, אצל גאולה
 זמנית יש לו, שיכול למדותה להשאר צידו עד שנת היובל ואז תלא להקדש כשדה מקנה, כ"ה
 פירושא דקרא לגרסא דלין צמחני' דערכין כ"ה, גאלה אחר וגאלה מידו יולאה לכהנים ציוזל.
 אמנם לגרסא דרמב"ם אינה יולאה לכהנים ציוזל, ור"ם (פ"ד מערכין ה"ב) אם גאלה אחר מיד
 ההקדש וחזר המקדיש וגאלה מידו חזרת לו לעולם ואינה יולאה להקדש ציוזל (ע"ש צפי' המשנה
 לרמב"ם וצח"ט) ח"כ מה הוא לא יגאל עוד דאמר קרא, הא יוכל לגאלה ותשאר לעולם צידו,
 ולריכים אנו לדחוק ולומר דמאמר לא יגאל עוד הוא חלק התנאי, ויהיה טעם המקרא אם לא
 יגאלנה הצעלים ומכרו הגזר לאיש אחר, ומה האמר לא יגאלנה הצעלים כי ישאירו ציד
 האמר, אז והיה השדה וגו' כלומר אז ילא לכהנים: (בג) מבסת הערךך. צמין דמיו, שמיין
 אותה

אותה דמים ודואין כמה היא שור עד סיוול ופורה אותה, וזוה מוזבל שדה מקנה ונשרה אחתה, דבשרה אחתה דמיו קלובין בחורה, לפי זרעו זרע חומר פוערים בחינשים שקל, אבל בשרה מתנה נותן דמי שווי; ורש"י שכתב דבשרה וקנה יגאל דמים הקלובים לשדה אחתה ע"ש, היא דעת ר"א (בערכין י"ד), ואין הלכה כמותו דרבנן פליגי עליה, וראיתי במשנה לנולך (ש"ג מערכין כ"ו) שכתב ר"א. נתייש רש"י בצי שדה מקנה גואל לפי דמים הקלובים לשדה אחתה, לא ידעתי היכן רמזה, ע"ש. ומן החימה שלא הזכיר דעת ר"א: את מבטח. אין מנסת חלל דמי מלמד שהוא נותן את שוויו. (ספרה) לשון דמים ישמשו רבותיו על הבקף הניתן למורכ כספונין ספן מתנו, אמרו כל הנעשה דמים בלחם, אל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים, חקנה מחולקת במחיר (ט"ז כ"ד) תרגומו אזין מנך דמין, סומרי המלך יקנו במחיר (וי"א יו"ד) תרגומו אזין דמין. והצינו רבותיו ענין שווי המקח (קויפסריין) בלשון מנסת, כי תרגום מנסת נסיצ, ובלשון זה ימורגס צ"ל לשון לקיחה, ויקח אחת מללעויתו תרגומו ונסיצ, לכן המס הניקח לאור המלך יקרא מנס, שהוא ניקח להכנסת המלך לציאותיו, (איינגאסמע) והמנונה ליקח את המנס נקרא מוכסן (איינגאסמע) התנועה שניתנה לכהנים מרכוש חשבי המלחמה נקרא מנס, והריעות מנס לה' (מנוח ל"א) ולא נקרא כן בצמינת הנותן (אבגאב) כ"א בצמינת המקבל (איינגאסמע) וכל זה דומה ללשון לקיחה שורה על כל מה שיציג אדם בין צרלון בין שלל צרלון, לקח את כל חבל ארצו, הוא ע"י כביסה (עבאצערן) ולזה הרכוש הניקח במלחמה נקרא מלכות, ומלית את המלכות (מנוח ל"א) (דאס עראצערטע, איינגענאממענע) כך לקחתי, לקיחה צרלון בין מלד הנותן בין מלד הלווקס. וכוונ שורה לשון לקח על הלווקס דבר מתצרו ע"י מקנה וקנין, לוקחי חטים (ט"ז ד') דתרגומו זני, וכן ונקמה דגן ונאלכל (נתיים) כן הרכוש המושג על הרוב ע"י מקנה וקנין נקרא נכסים, נכסים דכ"ס (יהושע כ"ז ח') ומה האחרון מלת מנסת נקרא דילן, וטעמו שווי מקחו (קויפסריין) ונתיבות מנסת הערכך כעין סמיכות מזה התנועה, שהוא על הפעולה הנעשה בו, שווי מקחו המוגבל ע"י ערך, ונחקקי הלשון האחרונים נבדלו בהכרח מנסת ונכסים. ודעת רבותיו מנחלת: (בו) אשר יבכר, פי' צבור שראוי לבכר אותו לה', שראוי לצעליו לגזור חומר היותו צבור, כדי ששם זה יהיה לה' לא יקדים איש אותו, ומלת אשר יבכר לה', הן כמו מחמר מוסגר, אך צבור (אשר אמנם ידוע כי מלה לבכר אותו לה'), לא יקדים איש אותו (כשד"ל) לקרנן אשר לפי שאינו שלו (רש"י), ור"ב רש"ס לא יקדים אותו לקרנן אשר כי הוא ענינו קדוש כזר לקרנן צבור, והרמב"ן פי' אין לריך להקדים אותו: (בו) בבהמה השמאה. אין מקרא זה מוסב על הצבור, שאין לו צבור צמח עמאה ופדה בערכך, וממור אין זה שהרי אין פדיון פטר חמור אלא-עלם והוא מתנה לכהן, ואינו להקדם, אלא מוסב על הקדש שדיבר למעלה בפדיון צמח עמאה עטורה שהיומנה, וכאן דיבר במקדים צמח עמאה לבדק הבית (רש"י), והרמב"ן כתב ואפשר לפרש כי לפי שאמר אך צבור אשר יבכר לא יקדים אותו, חזר ואמר, ואם צמח עמאה העמאה, הוא הצבור שהקדים, ופדה בערכך, לפרש שאין צבור ניהג צמח עמאה אלא בפטר חמור, לפי שכבר נתפרש דינו, ולימוד שאפילו הקדישו אינו קדוש בקדושת צבור אלא כשאר הקדש ונפדה. במסכת חומש את המקדים פדאו, ולאחר בערך שווי. והרמב"ן אמר לפי פשוטו של כתוב מוסב על מקרא שלפניו, ומדבר בפטר חמור, שכן מלינו במקום אשר (במדבר י"ח), ואת צבור הצמח העמאה חפדה, ואינו אלא פטר חמור, וכן כאן. ואם צמח עמאה, שהוא החמור, שראוי לו לפדותו בשם, ולתת אותו לכהן, והחמור מותר לצעליו, ואם אינו פדוהו בשם בלחם וערפתו, שיימנהו בקופץ, ואם לא פדוהו בשם אלא הקדישו לבדק הבית, קדושת הקדש חל עליו, ולריך שיפדנו כפי שווי, ולריך ליקח גם לכהן מה פדיונו, ולא תאמר אין אדם מקדים דבר ש"ס, שהרי גוף החמור שלו הוא, ואין לכהן עליו אלא שם, וכשנותן לו השם יהיה החמור לצעליו, עכ"ל. ואין מירוש זה צבור כי מה הועיל צמח עמאה לבדק הבית, הלא אינו צר דמים, כי פטר חמור אסור בהנאה חף מתיים, בין הגלח גופו בין הגלח דמיו (כצנכורות יו"ד ע"ג), ור"פ הרמב"ם (י"ג מצרכים ה"ד), אם מוכרו קודם פדיון דמיו אסורים, דמשמעו אסורים לעולם ולית להו חקנחא למשרייהו גם אשר הפדיון, ואם כן לענין מה חל קדושת דמים על הפטר חמור כיון דלא משכח ליה להקדם לחתמי מדמיו, ואפילו לדעת הרא"ש (פ"ק דבכורות ס"י י"א), שאין דמיו אסורים רק כ"ז שלא נפדה, אבל אשר הפדיון הותר דמי המכירה בהנאה (ע"י צ"ח ור"י צי"ד ס"י שכ"א), מ"ע דמוק הוא לאוקומי קרא בהקדים את הפטר חמור, כיון דע"כ לריך הגזבר להודיע לפודה אותו שהוא פטר חמור ושיקבל עליו לפדותו גם בשם, דאל"כ יהיו דמיו שבידי הקדש אסורים בהנאה, ואע"י שפועלי עסקין דשדו חזי כדאי שיתן כל דמי שווי כפי הערך לפדותו מן הסקל, וסוף מזה יפדנו בשם מן הכסף, וקרא לידן סתמא קאמר ופדה בערכך, ומיכר המנאי הסכמי

הסכרתי אשר תזלערו אין תועלת להקדם בדמי הסדיון (ובתשר נדע ציהרה ס' כ"ד כתב דגם להצנ'ם אין פ"ח חסור בהגהה רק מעום פסילא דכחן שחם יהיה מותר בהגהה לא יפדו, לכן אם תכרו דמי חסורים מהך מעמא, סכרי חכתי צירו לפדותו, ולכן אין הדמים חסורים רק עד שיפדו, מדע סכרי אשר העריפה עיקר הסעם: לחסור בהגהה הוא, כדחתי לוי (תמורה י"ד), הוא הפסיד מעונו של כהן לפיכך יוספד ממנו), ע"כ. הנה מלבד שכבר השיב עליו בתשרי ר"ע חגיר ס' ק"ס וס"ים שדנריו דחוקים ואינם מספיקים, כל שלא היה מקום לדנריו רק להכאצ"ד (כפ"צ מנכורים), שערפסת פ"ס ענינה היא שהזיק והפסיד ממנו של כהן, חונט להרמז"ס שם דחשיב לעריפת פ"ס למזה בפ"ע, אלא שמלות סד' קדומת למלות עריפה, נראה צדור, דהא דחתי לוי לפי שהפסיד הוא דומה למעם שאתרו בנימול לוי' שלא יהיה הכל שמים ואני ואמו עזבים, ובקרבן קומה היא עשהה מעשה בהמה לפיכך תקריב שפירים, ובקרבן מלוע, הוא עשה מעשה פועל יקריב לפורים, ובענין הגדה שחשנ' ז' נקיים למצבה על צעלה, אשר עליהם כתב הרמ"ה (מלוא ל"ה), שאין זה לדעתם תכלית הכוונה כ"א רמזים מלמד עיקרים גדולים ומזקים, ולא כילק נמה לבינה כלל, וכמ"ס הגלון מוהר"ר יהונתן בן' תפארת ישראל-ספ"י קפ"ג, וכ"כ בסקרי טהרה ס"ס, ה"כ טעם דלוי בזה דעריפה, מדע שחם אין צעריפה רק קאמ להפסיד ממנו לוי שהפסיד ממנו של כהן, למה מקפידין באופן העריפה שיהיה דוקא בקופץ לא בקורדם ובמגירה, וגם מדויק לשון הרמז"ס משמע דלא כוונתה, דאי כדעתו ה"ל להרמז"ס למכור חסור ליהנות מדמיו, לישנא לאגבא קאי חסורא, דהיה משמעותו שחסור לו ליהנות מדמיו עד דשדה ליה מכהן, חונט מדכתבי דמיו חסורים, לחסורא דמזים קאי, משמע ששחורים באיסורים לעולם ולית להו תקנתא; ומלשון זה יש לדייק ג"כ להרמז"ס הדמים חסורים צין למחליף צין לאחרינה, כי חסורא דמזים קאי, ומן החימה על הרב שער המלך (פ"ה מלישות ה"א), שצמד על דיוק לשון הרמז"ס דזה, ומ"מ כתב דדוקא למחליף עלמו הדמים חסורים, אבל לאחרינה שרי, ובר מן דין אי חיתא להך פירושא דכ"ו בקרא דילן, יקשה מה חשבי להו (בכורות י"א), אי סדיו לפודה או לצעלים, ופשיט ליה מצייתא דהגונב פ"ס דממונא דצעלים הוא, הא מקרא מפורש לפנינו דממונא דצעלים הוא מדיכול להקדישו, (בכ"ז"ק מ"ה) משגמור דינו הקדישו אינו מוקדם ללוא דרשותיה דמריה קאי לאקדושי: (כ"ט) כל חרם. היולא ליהב (משגמור דינו למיחיה) ואמר אחד עכרו עלי לא חמר כלום כי הוא הולך למות ואין לו דמים ואין לו ערך (כ"ט"י מכתובות ל"ז), וחו חיתא חרם שהוא חזרה למיצי מיתות צ"ד שאין לוקחין מהן כופר לפוטק, ופירוש, חרם מן האדם, אדם שמתווייב חרם אחד מן סד' מיתות, לא יפדה לא יל' איצ צמנון; ולשון חרם עיקר ענינו הבלה הפרכה והסרה ממליחותו לענין אחר, אם מחול לקדם כמו והרמתי ל' צנעם (מכה ד'), אם מחייב למות, כמו ואת כל הכהנים החרים (יהושע י'), וצנעם לאלהים יחרם, תרגומו יתקטל, ופשוט' דקרא פי' הרמז"ן כל חרם, היינו אם הסרינו ישראל עיר אחת כמו שהסרינו יריחו יהיה כל שללה קדם וסורין אותם כמו כל קדשי צדק הנית, אבל הכפשות שצחורם אין להם פד' (ל) וכל מעשר, צמעי' הכתוב מדבר (כ"ט"י מח"כ), וממשמעותיה דקרא הוא דילפי ללוא צמעשר רק צמעשר שני משמע, מדכתבי ל' הוא קדם ל', ולא חמר בלשון קלרה, קדם ל' הוא, אבל צמאמר, ל' הוא, מפרש ללוא צמעשר משמע, כי אין זה ל' רק ניתן ללויים, חונט מע"ש הוא הנקרא ל' הוא, שהנעלים אורכלים אותה צירושלים לפני ה', ככתוב בפ' ראה, עשר תעשר את כל תבואת זרעך ואכלת לפני ה' לכן מלת הוא מוסקת צמחנה שבו סיים חלק החגאי, ולתשובה החגאי חמר קדם ל': מורע הארץ, דגן, מערי העץ, תירוש וילנר (כ"ט"י), זהו דעמו גם (בכורות ל"ז), שהמורה לא מייבא לעשר אלא דגן תירוש וילנר, וכ"ד הראצ"ד; חונט להרמז"ס (פ"צ מתרומות), דגן תירוש וילנר לאו דוקא אלא ה"ם כל דמיו להו שהוא מאכל אדם, ויש לו צעלים וגדלו מן הארץ, ובחנם השוה כאן הרא"ם דעת רמ"י להרמז"ס: (לב) יעבור, יעבור מעצמו לא שיוציאם צידו, כינר עושה מעמיד למותיהן בנזף והן גועות שישמעו העללים קולם וילאו מן הדיר לקחתם (בכורות כ"ט), ורמ"י שכתב כאן מוליחן צפתה זה חמר זה, אין כוונתו מוליחן צידים כ"א צדך הכוכר: (לב) העשירי יהיה קדש. העשירי, עשירי ודאי הוא דאמר רחמנא יהיה קדש ולא עשירי ספק, (בכורות י"ט צ') לכן כל צמנה שהיא ספק אם צמ מעשר היא אם לא, פטורה מן המעשר, כגון עלאים שמתעבר צמם יתום או לקוח, הולך פטורים מן המעשר שכל אחד מהן ספק הוא (רמז"ס ספ"ו מנכורות) וכן מי שהיה מורה היולאים אחד אחד המקדם עשירי וקפ"ח א' מן העניין לתוך הדיר שעדיין לא נמנו ולא נחשערו נסערו הכל שכל אחד מהן ספק אם הסגוי שפפץ, ולא אמריק כל דפריש מרובא פריש ולימייצו צמעשר, דהא לאמריק בכל המורה כל דפריש מרובא פריש לאו ודאי הוא דמידי ספקא לא נפקא דלולי לאו מרובא קפריש אלא שהמורה הסירה ספק זה מנלי לאסור, וכין

ובין דעמער גלמה התורה העצירה ללח למייצק עשירי ודלי ולא עשירי ספק לא נשק לעצמה
מספק עשירי (הראש וריב"ז פ"ק דצ"מ ד"ו, צמיחה מקובלת), וכן נראה דעת ה"ק ומעשה
ר"מ חולין אלא דלמירין רוב מליין אלל צמיחה מומצין הן מהא דלמירין כל ספק צמיחה אסור,
ע"פ. הרי דהא דלמירין צמר רובא לא נפק מידי ספקא, וצמיחה דשנע צמיחה (צמיח הלל ס'
ק"י) דליי ללע נלקח מן הקציעות קודם שנועד הסדרות, ומלי ללע נשאר צמיחה במקום הקציעות, דלמיר
ציה דצוחא ים שמתירין מה שנקלס מקודם ואסורין את הנשאר בקציעות אשר שנועד הסדרות,
ר"מ מתירין שניהם וכתב הכהני אף לנכאורה מסתבר דצ"י המתירין שניהם, דאם אנו מביטין
מלי ללע הנלקס קודם לידת הספק מעטם כל דפריש מרובא פריש אס כן אנו מחזיקין להך ללע
ממורבא קפריש וצאה מזהמה כשרה, והרי כאלו אליי מעיד עליי שהיא כשרה איך חייב ליתא
אס"כ לחסור מלי שניי מה שצבר כתוצר עפ"י חזקת התורה דהללע היא מזהמה כשרה, דנאחמ
זה ליתא, דהך כל דפריש מרובא פריש אין עושה ודלי רק ספק (כדעת הראש"ש וריב"ז ה"כ"ל)
איך ללע הנלקס קודם שנועד הספק מותר למרובא פריש, לא שהוא ודלי מן הכשרות, רק ספק
והתורה לא חסרה ספק זה, משא"כ הללע שנשאר עד אשר הספק, הרי היא ג"כ בספק כמקדם,
וצאחור ספק לא התייר התורה, ופסיר אמירין דחלי ללע הראשונה מותרת ומלי שניה אסורה,
וסרצ צית מלייר (א"ע ס' ד') אשר כשרה זו מועד' דנפשיה, דעת הטור שפניה שילרס ואומרת
מאחור ס' דנאחמ, להכשירו אפי' ברוב פסולין אלו, ואמר דאף צ"ס לא הוי ממזר ודלי אלא
מותר ספק, דמתקם אלא ביארה התורה איך נדון בספקין אלא שכלל דניל ציה רובא, ציה אנו
מייצק מתקם הכרז כרדלי, שכן אמרה תורה לילך בזה פסיר רובא בין לקולל בין לחומר, משא"כ גבי
ממזר דהתורה הוליה משפט ספקו לוור צו דפסיר שרי, תו ליכא לפלוגי ואפי' ברוב פסולין
ממזר נמי מהיה שרי, ע"פ. והיינו כדעת הראש"ש וריב"ז ה"כ"ל. ואני העניי חתמתי אהך קצרה
דכרצ ללו חליי הוא אלא שהתורה התייר ספק זו, מהא שהוכיחו (כתובות ט"ו) דלמירי קצוע
כמע"מ אפי' לקולל, מ"ס שרליס ופסדע א' ציינין ונגע צאחד מהן ואפי' צאחה מהן נגע דצרי"ד
ספקו טהור, וכתב רש"י אלא כמע"מ לקולל דלי לאו כמפלה דמי אין כאן ספק עומא אלא
ודלי עומא דהא רובא שרליס נינהו, ע"כ. ולמיעה ה"ל אף דהוי רוב שרליס עדיין מידי ספקא
לא נפק, ונימא כיון דגילתה תורה דספק עומא דצרי"ד ספקו טהור, אף כה"ג דכרצ לטעמא
ג"כ מקרי סמיאק והיינו מוכח דמטיסין החס מעטם קצוע. ושאלתי את פי דלמירי הגאון מוה"ר
ציגר ז"ל, ואמר שיש לחלק, דצ"י שרליס כשפירש קודם שנגע לרייבס אנו לדון לכמה דצריס אס
הוא שרץ או לפסדע ללקוח עליו כבדשה דנין אותו לרדלי שרץ ולוקין עליו כבעשה, ומיילא
כשנגע אס"כ ציה הוי כרדלי נוגע בשרץ, משא"כ צההיא דקפץ אחד מהמניין דנין אותו מיד רק
לענין חיוב ונעשר אס הוא מן המנויים כצו או לא, ציה אמרי עשירי ודלי ולא עשירי ספק,
והוכחה לזה דהא גם טריפה מומע"י מקרא דאשר יעצור ואיך משכחת לה עשירי ודלי דילמא
טרפה היא דהא רוב לאו ודלי הוא למיעה ה"ל, אפי' כיון דנין עליו לשאר מילי שאינו טרפה
ממיילא הוא עשירי ודלי, וציה מיוצב ג"כ מה דקסה לכאורה למיעה זו דרוב לא מקרי ודלי. איך
אס דרעטיין (קדושין ע"ג) קהל ודלי הוא ללא יצא, איך משכחת לה קהל ודלי דילמא אנו וינחה,
רוב צפולות אשר הנצל לא מצי לי ודלי (עיין צפניי שם דצרי תורה שחזקי ומחר לצב צפול.
שכתב דמי' מותר במתחרת ללא מקרי קהל ודלי, ולא מתן יסודו ע"ד דצרי מיעה ה"ל. ע"כ.)
יקסה כ"ל) אפי' דכיון דמיר שולד היינו דנין שהוא שם של צבל אנו לכמה דצריס ממיילא
מקרי קהל ודלי (ודצרי ה"פ ככונים לענין שחזקי דכשולד ואנו דנין עליו אס הוא מרוב צצריס
או ממיעוס פסולים היינו לענין לצב צפול, ציה שפיר אמירין דרוב לא מקרי ממזר ודלי), ונדרים
ציה עוד להבין מה דקסה צהא דספקין צאחור שניצל צמיחה שמיצ לצלם, אחא דלמא צמקס
נקב קשמיס, ורובא דצמיחה כשרות לא מהיי, דלענין ממזן אין הולכין אחר הכרז, אלא ודלי כיון
דגם מקודם היינו דנין על צמהה זו להחזיקה שהיא מן הרוב לענין כמה דצריס חלצ וכדומה,
שפיר אמירין צחוקת שהיא מן הרוב עומדת אף לענין ממזן, דמורה שמואל כה"ג, וכן לענין
כופר למיר כופר ממונא, כופר דליי היכי משכחת לה, דלמא ארס טריפה הכה אסור, והרוב לא
מהי להחזיקו צאינו טרפה לענין ממונא לשמואל, ולפי ה"ל כיון דאילו מקלעי ליה להעיר
עדות היינו מחזיקין אותו מן הרוב שאינו טרפה והכשרותו להעיר, צחוקת זו עומד גם לענין
ממונא, אלא דמדצרי חוב' ספ"ק דכתובות, שרלו לחלק בין הך דמוכר שור למזכר וממלא נגסין
צין הך דחיוק שנתמא ברוב ישראל דמחזיקין אותו לישראל לענין ממונא להחזיר לו אצרה, ע"פ.
ממעמ לכאורה דלין סילוק לענין ממונא כה"ג, עכ"ד אמ"ו ז"ל, ולדצריי ים לבגמס דצריס הכרת,
ה"ל, דללע כיון דגם קודם שולד הספק על מלי ללע זו, היינו דנין על הצמהה שהיא מרוב
צצמיות

זהמות לעלמא שהן כשרות לענין חלב וכדומה, לכן גם הכוז שאנו דנין עליו אחר שגילד הספק במקולין הוי כדאי כמו בתשעה שרשים: (לג) לא יגאל. מצי השמועה למדו שאינו נגאל ואינו ננוכר, דלא יגאל אף איסור מכירה במשמע (בכורות ל"ב) ואמרו (ב"מ מ"ז) וזאת לפנים בישראל על הגולה גולה זו מכירה, וכן אשר יגאל מן הלויים (בהר כ"ה ל"ג) פירש"י יגאל לשון מקנה וקנין: (לד) אלה המצות אשר צוה. ללמד שכולן נאמרו כללותיהן ופרטותיהן בסיני (ת"כ פ' לו פ' י"ח, בפסוק אשר ליה ה' את משה בהר סיני), מנזר דעתם להצין בלשון מליה ולוי משמעות הפירוש והציאור, וכמ"ס ע"פ (משפטים כ"ד י"ב), והתורה והמליה, התורה זו תורה שנכתב, והמליה זו תורה שנע"פ, ושם דברנו ממשמעות הפירוש והציאור בלשון מליה, ושםם בצעלי הלשון כן הוא, כי שרש לו משותף עם שם ליון אשר הוראתו ענין מורה דרך (וועגווייזער, דייטער), כמו הליצי לך ליונים, והתורה שנע"פ היא לנו כמו מורה דרך ללכת מישרים בדרך משפטי התורה וכוונתה האמיתית לדעת הממוקק העליון ית', וה' יראנו נפלאות מתורתו אמן:

ברוך רחמנא דסייען.

